

16 OCTOBER 1915.

AFLEVERING 12.

NADruk VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en JAC. P. THIJSSE.

REDACTIE

J. HEIMANS, AMSTERDAM.

JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

ADRES DER REDACTIE:

JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

UITGAVE VAN:

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE:

2e OOSTERPARKSTRAAT 223, AMSTERDAM.

Prijs per jaar / 4.80.

ONAAANTASTBAARHEID.

IN een belangrijke rede door Dr. L. Vuyck gehouden te Muiderberg op de zomervergadering der Nederlandsche Botanische Vereeniging den 16den Augustus 1901 — dus nog ruim 3 jaar voor de stichting der Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten zegt deze, Wetekamp citeerende, dat de hoofdeigenschap der beschermde gebieden moet zijn hun onaantastbaarheid. Een Natuurmonument in zijn zuiversten vorm mag niet zijn een proeftuin of een asyl voor van elders verdreven planten of dieren, maar de natuur moet er ongestoord haar gang gaan, zonder ingrijpen van menschelijke bemoeiing.

Hiemee is echter niet gezegd, dat de natuurbeschermingsbeweging zich niet zou hebben in te laten met proefnemingen of met het in stand houden van toevluchtsoorden, integendeel, doch deze bemoeiingen komen slechts in de tweede plaats en komen trouwens elders tot hun recht, met name in de botanische tuinen.

Het is wel interessant, eens na te gaan hoe het met de onaantastbaarheid gesteld is op de bezittingen der Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten. Waren haar inkomsten groot genoeg, dan was de zaak zeer eenvoudig en konden

alle terreinen ongerept worden gelaten, maar dat is noch noodig, noch gewenscht. In het bijzonder geldt dit voor de vogelbroedplaatsen, voor zoover die geen merkwaardige plantenformaties bevatten. Zonder eenig bezwaar kan het gras van „De Steert“ op Texel gemaaid worden, zoodra de broedtijd is afgelopen en de jonge vogels op eigen wieken de wijde wereld zijn ingegaan. Het kluitenterrein „De Petten“ is volkomen ongerept, het wordt zelfs haast nooit betreden. Er groeit namelijk geen gras en het bedrijf der vogels is er van de duinen af al zeer mooi te overzien.

Met de onaantastbaarheid van de Oisterwijksche vennen staat het ook heel goed, alleen wordt er op een enkel vennetje gevischt en daarin zit niets storends. De plantenwereld blijft onaangetast en de vormers van laagveen, zoowel als van hoogveen, kunnen er welig tieren, zoo zelfs, dat wij al opmerkingen hebben gekregen, of dat nu maar zoo moet doorgaan. De westelijke stukken van het Witven en het Choorven zijn al aardig aan het verlanden en nu zijn er heusch menschen, die ons aan het snijden en baggeren willen zetten, om klare waterspiegels te midden van de bosschen te behouden.

Dit is een zeer oud conflict. Reeds Ruskin schreef in zijn *Proserpina* een paar zeer mooie bladzijden om aan te toonen, dat de Natuur als landschaps-architect dikwijls faalt, tenminste naar den smaak van den tijd. Nu zal het heusch jammer zijn, als Witven en Choorven ophouden klare waterspiegels te zijn, maar dat zal nog wel honderd jaar duren en al dien tijd kunnen wij er van stap tot stap het verlandingsproces gadeslaan en bestudeeren, zooals het nog nooit gebeurd is. Het komt er maar op aan, boek te houden van wat er gebeurt en 't is de moeite waard, er aan te beginnen, omdat wij de zekerheid hebben, dat van nu af de natuurlijke veranderingen daar ongestoord zullen kunnen geschieden. Die vennen zijn werkelijk „onaantastbaar“, en iedereen die wil, kan daar zijn plezier aan hebben: een paar dagen in April en een paar dagen in Augustus zijn al voldoende, om een overzicht te krijgen van wat er alzoo voorvalt.

Met de bosschen staat de zaak anders, daar wil ik het later wel eens over hebben. Eerst echter, om maar bij water en moeras te blijven, een woordje over het Naardermeer.

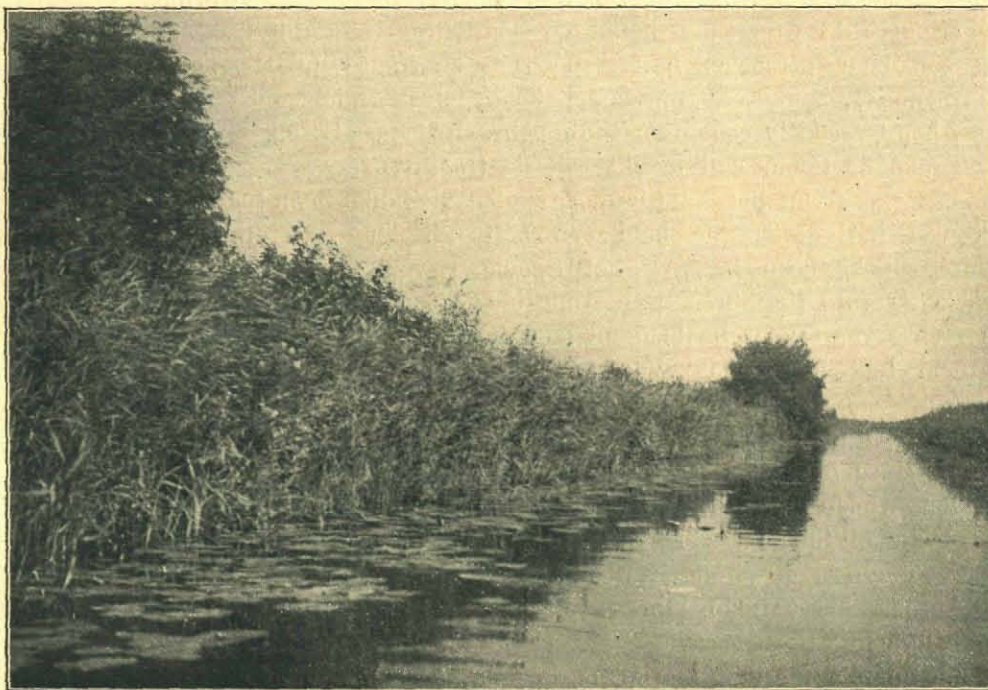
Vele menschen meenen, dat het Naardermeer alleen van belang is als vogelbroedplaats voor de lepelaars en de roode reigers. Aanvragen om het meer te bezoeken, komen alleen in gedurende den broedtijd en als 't meer op zijn mooist is, in de eerste dagen van Augustus, bloeien daar al de mooie bloemen heelemaal op hun eentje. Echter zal gaandeweg wel blijken, dat het meer op allerlei gebied een bestemming te vervullen heeft en dat zijn onaantastbaarheid niet slechts gehandhaafd moet worden voor de vogelnesten alleen.

Op het eerste gezicht is het met die onaantastbaarheid droevig gesteld. Een ideaal natuurmonument moet eigenlijk nooit de hand des menschen gevoeld hebben. Ons Naardermeer echter is hoogstwaarschijnlijk eerst door menschen-

handen gedolven, evenals al de Utrechtsche en Hollandsche veenplassen, en later is het tweemaal drooggelegd: de eerste keer omstreeks 1625, de tweede maal in 1885. Alleen de Zuidoosthoek heeft een tamelijk ongerept verleden.

Intusschen hebben wij nu een vrij goed overzicht van wat er in de laatste veertig jaren gebeurd is. Hoetmer heeft er zestig jaar gewoond en kan ons alles vertellen. Maar Hoetmer vertelt ook, dat de palingen levende jongen ter wereld brengen en daarom neem ik alles wat hij beweert cum grano salis.

Sedert 1906 is het Meer eigendom der Vereeniging tot Behoud van Natuur-

De Boomendijk in 't Naardermeer.

Foto E. A. LOEB.

monumenten, maar onaantastbaar is 't lang niet. Daar wordt nog gejaagd, gevischt, gekooid, geboerd en riet gesneden. Vooral het laatste bedrijf is zeer indrukwekkend en wie in Maart het Meer bezoekt en de onafzienbare rietstoppelvelden ontwaart, zorgvuldig kaal geschoren, moet wel den indruk krijgen, dat de botanische beteekenis van het Meer maar heel beperkt moet zijn en dat er alleen bestudeerd kan worden, welke planten de jaarlijksche snijpartij kunnen overleven.

Toch valt het bij nader onderzoek nog al mee. Een groot deel van den Zuidoosthoek is moeraswoud met elzen, berken, lijsterbessen en alles wat daar

bij hoort. Daar kan nooit riet of ruigt worden gesneden en dat stuk ligt dan ook werkelijk ongerept. Het is dan ook het lievelingsverblijf geworden van onze reeën, die zich in de laatste jaren aardig hebben vermenigvuldigd. Menig Amsterdammer weet niet, dat die aardige hertjes echt in het wild zoo dicht bij de hoofdstad voorkomen.

Volkomen ongerept zijn ook de beide lepelaarhavens, de eene op het eiland midden in het Bovenste Blik, de andere aan de Siepeltjeskade. De laatste heeft botanisch ook nog eenige beteekenis, want er drijft altijd een flinke krag of drijftil. Ook zijn het allebei groeiplaatsen van het Kleine Blaasjeskruid. Het Groot Blaasjeskruid groeit door het heele Meer in prachtige vormen.

Behalve deze terreinen houdt de Naardermeer-commissie sedert eenige jaren nog een paar perceelen buiten de riet- en ruigt-industrie. Het eerste is een interessant Sphagnetum met dopheide-vegetatie, dicht bij den ingang van het Meer, het tweede is een groot stuk van Jan-Haages-Bosch, gelegen in den rechten hoek, dien de Boomtocht maakt met de Hoofdvaart.

Bezoekers van het Naardermeer zullen zich dien Boomtocht met den Boomen-dijk wel herinneren. Je hebt een half uur lang den lijnrechten hoofdvaart gevaren met alleen halfweg het Spookgat voor afwisseling en voorts altijd tusschen rechte rietmuren. Dan wendt de boot rechthoekig naar rechts en weer ligt een rechte vaart voor u, doch nu gaat het langs een soort van kade, alleraardigst begroeid met houtgewas. Veertig jaar geleden was 't een kale slibkade, maar ziet nu eens wat wind en vogels hier hebben geplant. Er staan al vrij zware elzen, die hun takken ver over 't water uitsteken en daar vindt het ijsvogeltje heerlijk gelegenheid, om te zitten visschen. De waterwilgen zijn er opgeschoten, benevens Geldersche Roos en Lijsterbessen, waaronder een, die de hebbelijkheid heeft van altijd nog weer eens in de nazomer te bloeien. Hij staat op onze foto vooraan. Een eindje verder aan den waterkant, maar niet op de foto te zien, groeit het aardige Arbutusappeltje, *Aronia arbutifolia*, ook door de vogels hier gebracht. Deze *Aronia* gaat zich in het Naardermeer vermenigvuldigen op dezelfde manier als de Amerikaansche Wasgagel op de Empesche heide. Vooral nu in Jan Haagesbosch geen ruigt meer wordt gesneden en alle kiemplantjes zich kunnen ontwikkelen, slaan overal die struikjes op. Er zijn er al meer dan manshoog, die rijkelijk vrucht dragen en nu in het najaar prikken met hun scharlakenroode herfstblaren. Verder wordt de Boomendijk in beslag genomen door een dicht struweel van bramen, met kamperfoelie doorstrengeld.

Het stuk benoorden den Boomendijk geeft een volledig beeld van het laagveenmoeras. Het is doorsneden door tal van slooten, waarvan de meeste onbevaarbaarbaar zijn door den dichten groei van hanekammen of wateraloë.

Een kronkelvaartje gaat er door, dat zich soms tot vijvers verwijdt en waar van alles te vinden is. Hier groeit het Groot Blaasjeskruid zoo dicht als duizendblad en 't voedt zich er voornamelijk met Cyclops-larven, die hier zeer talrijk zijn. Het onland aan weerskanten vertoont reusachtige bulten van Zeggen

en daartusschen weer een dichten groei van Leverkruid, Wilgenroosje met hoog er boven uit de tuilen van de Moeras-melkdistel. In de vijf-en-twintig jaar dat ik dit Doolhof — zooals wij 't noemen — bevaar, is het door den weelderigen plantengroei al heel wat enger geworden.

De rest van het terrein lijkt hoofdzakelijk rietwoud, maar als je er met waterlaarzen of natte voeten door wandelt, dan blijkt het riet lang niet alleen de baas te zijn. Heele uitgestrektheden zijn bedekt met haarmos en veenmos en je behoeft werkelijk geen profeet te zijn, om te voorspellen, dat we daar binnen vijf-en-twintig jaar dophei en vosbes en veenbes kunnen verwachten, zooals we die zoo mooi hadden langs den Oost-rand van de Haarlemmermeer. Koningsvarens staan er reeds in gezelschap van Stekelvaren, Kamvaren, Moerasvaren. Zeggen groeien er in verscheidene soorten, waaronder een paar fameuse bultenvormers en 't wemelt er van zonnedauw en orchideeën. Heel bijzonder is er de vegetatie van de Pinksterbloem, die er allerlei teratologische afwijkingen vertoont en er een interessanten bastaard vormt met den kleine veldkers, *Cardamine hirsuta*. Het terrein is ruim bezet met els, wilg, lijsterbes en Geldersche roos, hier en daar een enkele struik of een groepje, met groote tusschenruimten. Berken zijn er schaarsch, maar die hebben, nu er geen ruigt meer gesneden wordt, een kansje,

Oevervegetatie in het Doolhof. Moeras-Melkdistel, Wilgenroosje, Leverkruid.
Foto E. A. LOEB.

is ruim bezet met els, wilg, lijsterbes en Geldersche roos, hier en daar een enkele struik of een groepje, met groote tusschenruimten. Berken zijn er schaarsch, maar die hebben, nu er geen ruigt meer gesneden wordt, een kansje,

om ook een plaats te krijgen en overal vertoonen zich ook kleine Aroniatjes.

Elders weer zijn oude plassen geheel dichtgegroeid met de groote lisch-dodde, die hier voorkomt in een zeer merkwaardigen vorm, kort en dik. Sommige exemplaren zijn niet hooger dan driekwart meter, maar hun vruchtkolven zijn de helft dikker dan gewoonlijk, een enkele zelfs kogelrond. Dergelijke vormen komen ook elders in het Meer voor, maar nergens zoo veel en zoo sterk afwijkend als in het Jan Haagesbosch.

Het terrein wordt in kaart gebracht, wat niet zoo bar moeilijk is, want de omtrek is rechthoekig en daarin lijkt het dan op het Yellowstone Park of op andere beroemde Amerikaansche reservaten. Ik beloof u, dat wij er plezier van zullen hebben en dat het ertoe zal bijdragen, om ook voor de botanici het Naardermeer een natuurmonument te doen zijn naar den eisch van Dr. Vuyck.

JAC. P. TH.

DE WEGWESPEN EN HUN PARASIET.

(*Pompilus* en *Ceropales*).

AAR drie zijden ligt het plekje door de dennen beschut, alleen naar het zuiden ligt het open voor de zon. 't Is een open plek, waar de boomen gehakt zijn, de grond is nog bezaaid met kraak-broze takjes en warm-bruine bastschilfers en als de zon er op brandt, slaat een dikke harsslucht je tegen. Hier en daar staan mooie dichte heipolletjes met lange rechte bloemtrossen, een enkel vochtiger greppeltje laat walstroo groeien en een mager braamstruikje kruipt nog wat schuchter over 't haarmos. Verder rooikuilen en zandplekjes.

'k Had er in 't eerst geen groote verwachting van, maar na een uurtje was ik er achter, dat de wespen en sprinkhanen er zich geheel thuis gevoelden.

Dat was dus een mooie gelegenheid om eens een nieuw onderwerp aan te pakken. Keuze is er altijd genoeg, eer te veel dan te weinig. Dit jaar (1914) zouden de wegwespen er dan maar aan gelooven. Jaren lang had ik ze vrij wel verwaarloosd, omdat ik geen voldoende systematische literatuur over dit geslacht bezat en omdat het zoo drommels lastig is, met een gewoon determineerboek dat zwart-roode volkje met zekerheid te bepalen, en dan heb je al heel weinig aan de mooiste biologische waarnemingen, als je niet weet op welk dier ze slaan.

Alvorens verder te gaan, moet ik eerst nog even herhalen, wat eigenlijk graafwespen zijn en waardoor ze zich biologisch van sluipwespen onderscheiden. Een sluipwesp legt haar ei of eieren in een of ander levend dier, in een rups, een pop, een larf, ja zelfs in een ei van een spin of een eierpakket van een kakkerlak (*Brachygaster*, zie D. L. N. 1913, en laat dit dan verder aan zijn lot over.